

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Zápis do první třídy

Na našich školách se právě probíhají zápisy dětí do 1. tříd. Zamysleme se nad některými aspekty tohoto důležitého okamžiku v životě předškoláka.

Zápis do 1. třídy není jen formalita, kterou by měli rodiče se svým dítětem podstoupit tak říkajíc „ze zákona“. Měl by být organizován tak, aby škola získala informace o vývojových charakteristikách dítěte, jeho osobnosti a sociálních dovednostech. V případě potřeby jsou rodiče upozorněni na možnost OŠD a je doporučeno vyšetření dítěte na odborném pracovišti s diagnostikou školní zralosti. Pojem „školní zralost“ označuje fyzickou, psychickou i sociální způsobilost zahájit školní docházku a zvládnout požadavky školní výuky. Pojem „školní připravenost“, zdůrazňující faktor učení v širokém pojetí v předcházejícím vývoji dítěte, se zatím příliš v praxi neujal.

Jak probíhá zápis

Je známo, že zápis do školy, tak jak byl v minulosti převážně organizován, je „měkká“ norma pro depistáž nezralých dětí pro školu. Znamená to, že upozorní jen na obzvláště nedostatečnou úroveň školní zralosti. Tradičními a někde i dosud obvyklými úkoly totiž bývá říci své jméno, odrecitovat nějakou říkanku nebo básničku, vyjmenovat číselnou řadu do 10, poznat základní geometrické tvary a barvy, což lze i u dítěte s problematickou úrovní školní zralosti snadno nacvičit. S dítětem a rodičem obvykle pracuje jeden učitel, rodič v té době vyplňuje informativní dotazník o dítěti a za několik minut je zápis ukončen. Je otázkou, zda je možné z hlediska dnešních nároků školy tento způsob považovat za postačující kritérium zralosti pro školu.

V posledních letech proto dochází v některých základních školách ke změně pojetí zápisu do školy, kdy se zavádí „přísnější“ hodnocení dětí. Nejedná se však o náročné a dlouhotrvající zkoušení dítěte, jak bychom si mohli představovat, nebo dokonce o přijímací řízení, ve kterém obstojí jen ti nejšikovnější! Cílem takového zápisu je dítě více poznat, proto se zápis liší v úkolech, které děti plní. V součinnosti s hodnocením rodičů lze pak zvážit, zda je vývojová úroveň dítěte pro vstup do školy postačující.

Tento zápis se osvědčuje zejména v případech, kdy dítě nenavštěvovalo mateřskou školu. Je jich sice menšina, ale je důležité pamatovat na to, že rodiče nemusejí mít správný odhad toho, co dítě zvládne, protože nemají srovnání se stejně starými dětmi a chybějí jim informace od nezaujaté osoby – učitelky mateřské školy. (Nutno podotknout, že upozornění na školní nezralost dítěte bývá často formulováno právě učitelkami MŠ).

Nová forma zápisu

Uvedme si některé ukázky „nových“ zápisů do 1. třídy. V jedné základní škole ve východních Čechách připravila M. Zídková zápis do 1. třídy formou putování pohádkami. Děti postupovaly po jednotlivých stanovištích tematicky věnovaných pohádkám, kde plnily úkoly, jenž byly připraveny ve

spolupráci s příslušnou PPP. Děti měly s sebou kartičky, které jim učitelé, podílející se na hodnocení zvládnutí úkolu, razítkovali různými barvami podle kvality splnění úkolu. Pro děti to bylo velké dobrodružství, byly první den ve škole a už se pohybovaly po celé škole! (Děti po škole nechodily samy, ale ani s rodiči – k jednotlivým stanovištím je doprovázeli budoucí starší spolužáci.) S novým, neformálním zápisem byli také spokojeni učitelé i rodiče, kteří oceňovali vtipný nápad.

Jindy se zápis uskutečňuje takříkajíc tradiční formou – ve třídě, při kterém ale pracuje jeden učitel s dítětem, jiný učitel s rodičem. Šíře úkolů pro dítě je pestřejší a rodič vyplňuje dotazník nejenom o osobních údajích dítěte a rodiny, ale také o jeho charakteristikách, vědomostech, chování aj. Do diagnostických materiálů bývají zařazovány úkoly zaměřené na všeobecné vědomosti, početní představy, dále probíhá hodnocení řeči, paměti, zrakového a sluchového vnímání, grafomotoriky. Na řadu přichází také posouzení pracovních charakteristik dítěte (pozornost, samostatnost a vytrvalost při řešení úkolů) a jeho sociálních dovedností (zejména vystupování dítěte, komunikativnost, ostych aj.).

Je třeba pamatovat na to, že se jedná o hodnocení předškolního dítěte s prvky pedagogické, nikoli psychologické diagnostiky, byť by se i psycholog na něm podílel. (K psychologickému vyšetření je nutný souhlas rodičů a obvykle probíhá v jiném prostředí než ve škole.). Některé školy spojují zápis s informacemi o publikacích pro děti před vstupem do školy a metodikami rozvoje v určitých oblastech (ukázky uvolňovacích cviků) – formou výstavky.

Takto provedený zápis se osvědčuje hned z několika důvodů. U vytipovaných dětí – tj. dětí, které významně selhaly v některé z výše uvedených oblastí nebo dokonce ve více oblastech – je doporučeno podrobné pedagogicko-psychologické vyšetření na odborném pracovišti, na jehož podkladě je možné pak realizovat OŠD. Údaje ze zápisu mohou být také využity při rozřazování dětí do tříd (pro vyváženost tříd), pro zařazení dítěte do vyrovnávací třídy či pro individuální přístup k dítěti od počátku docházky do školy, pokud se OŠD nerealizuje. Škola může nabídnout rodičům i spolupráci ještě před nástupem dítěte do školy, jak to např. provedla S. Dvořáková. Na základě zápisu vytypovala děti, u nichž byla úroveň školní zralosti problematická, a u těchto dětí realizovala tříměsíční rozvojový program, než se u dětí rozhodovalo o OŠD.

Jak připravit nový zápis

Pokud by škola chtěla změnit formu zápisu, je třeba vzít na vědomí, že nový zápis vyžaduje přípravu. Měl by být tvořen zkušenými učitelkami – elementaristkami, které mají zkušenosti s tím, co by mělo dítě umět, než nastoupí do školy. Na přípravě zápisu se může také podílet výchovný poradce školy nebo speciální pedagog či školní psycholog, má-li škola tyto odborníky. Lze se také jistě poradit s příslušným poradenským psychologem, který má školu na starosti. Zařazeny by měly být úkoly, které mají výpovědní hodnotu, které něco o dítěti řeknou. Nemělo by se ale jednat o orientaci pouze na výkon, posouzení by mělo být komplexní, včetně emocionálních a sociálních aspektů.

Některé děti mohou při zápisu vykazovat určitou nesmělost či jsou úzkostně laděné. Třeba se i hůře odpoutávají od rodiče, při plnění úkolů po něm stále „pošilávají“ nebo nejsou spontánní při komunikaci s učitelem. Jiné děti mohou zase postupovat s pomalejším pracovním tempem, potřebují více času na „rozjezd“. Přitom se ale nejedná o nezralost dítěte pro školu, nýbrž o trvalejší rys dítěte či osobnostní zvláštnost a OŠD by zde nic neřešil, neboť i v příštím roce by dítě reagovalo podobně. Učitel by měl tyto situace odlišit od pracovní nebo sociální nezralosti a současně by se na to měl

„upamatovat“ při nástupu dítěte do školy, v počáteční adaptaci.

Jak berou zápis rodiče

Pro rodiče nebývá těžké představit si, o co při zápisu jde. Znájí nejlépe své dítě, a proto by je měli na tento okamžik vhodně připravit. Možná jsou sami trochu zvědaví na to, jak na ně škola bude působit, jak je upravena, zejména nemají-li zkušenost u staršího sourozence. Někteří rodiče berou zápis jako formalitu, kterou musí s dítětem podstoupit, což je škoda. V den zápisu vyzvednou dítě ze školky, jdou do školy a za krátkou dobu je věc ukončena. Jiní si ale všímají, že je to pro dítě důležitý okamžik v jeho životě, a o zápisu s dítětem hovoří. V den zápisu pak třeba i uspořádají malou slavnost, na které se sejde celá rodina, včetně prarodičů. Dítě ví, že s ním rodina důležitý mezník v jeho životě sdílí.

Co očekávají od zápisu děti

Pro děti je zápis do školy důležitý, hovoří se o něm doma, v mateřské škole. Poznávají, že přestávají být malými dětmi, které si jen hrají. Stávají se většími, budou se učit psát, číst, počítat. Jejich život se změní. Důležité je, aby dítě nebralo tento okamžik jako „fatalitu“, aby se k němu příliš neupínalo, což by mohlo mít stresující účinek zejména u úzkostných dětí.

Co škola obnáší, vědí děti se staršími sourozenci. Jdou k zápisu s určitou představou, možná jim i starší sourozenci „poradili“, co mají říkat. Určitě má vliv to, jak se starší sourozenec ke škole staví, jak se ve škole cítí a jak je úspěšný. Rodič by měl dohlédnout na to, aby v případě, že je starší sourozenec ke škole kritický, ať z důvodu nespokojenosti s výukou, školním hodnocením, tak z vývojových příčin (bývá obvyklé, že s nástupem puberty dochází k více kritickému hodnocení školy), nebylo mladší dítě starším sourozencem strašeno, zejména pokud je ono samo spíše citlivější, úzkostnější.

Ne vždy je kritériem zralosti pro školu to, zda se děti těší na zápis do školy nebo dokonce do školy. Děti si někdy představují, že to bude něco jako výlet, dobrodružství, který, když se jim nebude líbit, prostě ukončí a do školy již více nepůjdou.

Jak děti na zápis připravit

Příprava na zápis do školy by měla probíhat nikoli před samotným zápisem, nýbrž po celou dobu předškolního období. Rodiče by v žádném případě neměli nacvičovat některé úkoly, o kterých se doslechli, že se při zápisu realizují. Dítě tak totiž může podat výkon zkreslený nácvikem, a tak si učitel nemusí všimnout některých disproporcí a nedoporučí ani dítě k odbornému vyšetření.

Je třeba zmínit i to, že se sporadicky můžeme setkat u rodičů s odporem vůči odkladu školní docházky. S dítětem úkoly nacvičují, aby si škola ničeho nevšimla. Bohužel na to doplatí dítě, které má po nástupu do 1. třídy problémy – s adaptací, pozorností, výukou. V těchto případech je možné realizovat tzv. dodatečný OŠD, jehož podmínkou je to, aby se uskutečnil do 31. 12. daného kalendářního roku.

Literatura

- Dvořáková, S.: Alternativní forma zápisu do 1. třídy. Závěrečná práce specializačního studia výchovného poradenství. Praha, PedF UK 2001.
- Matějček, Z.: Praxe dětského psychologického poradenství. Praha, SPN 1991.
- Odklady školní docházky na základních školách v ČR. Praha, IPPP 1997.
- Siblíková, J.: Alternativní forma zápisu do 1. třídy, testování školní zralosti. Závěrečná práce specializačního studia výchovného poradenství. Praha, PedF UK 2001.
- Zídková, M.: Psychologické aspekty zápisu do školy - vytvoření metodiky zápisu. Diplomová práce. Praha, PedF UK 1999.

Zápis a legislativa

Termín zápisu je dán vyhláškou MŠMT ČR [291/1991](#) Sb. Paragraf 3 jej stanovuje na dobu **od 15. ledna do 15. února**. Přihlásit své dítě, které v **daném kalendářním roce k 31. 8. dovrší šesti let**, je povinností rodičů, resp. dalších zákonných zástupců dítěte. Tu jim ukládá § 36 školského zákona [29/1984](#) Sb. ve znění pozdějších předpisů.

K zápisu se dostavují i děti starší, po realizovaném odkladu školní docházky (OŠD) a dokonce i děti mladší. U nich rodiče chtějí zahájit docházku dříve. Je to možné u dětí, které se narodily k 31. 12. daného kalendářního roku. Jak pro OŠD, tak pro předčasný nástup do školy je nutné doporučení odborného pracoviště. Může to být pediatr nebo další klinický specialista (zejména pro posouzení fyzické zralosti), pedagogicko-psychologická poradna nebo speciálně pedagogické centrum.

Rodiče přihlašují své dítě nejčastěji v tzv. „spádové“ škole. Mohou samozřejmě zvolit i jinou školu, ale zde nemusí být dítě přijato z kapacitních či jiných důvodů. V některých místech naší republiky probíhá zápis v součinnosti s příslušnými obecními úřady, které vydávají školám seznamy dětí ze spádového obvodu, a škola vyzývá rodiče k návštěvě školy v konkrétním termínu. Zejména rodiče z větších měst, kde bývá v okolí několik základních škol, tak nemusejí „pátrat“, která ze základních škol je jejich spádová.

Ze školy, kam bylo dítě přihlášeno ke školní docházce, obdrží rodiče vyrozumění, že buď bylo dítě do školy přijato, nebo že se u něj bude realizovat OŠD. O něm a i o předčasném nástupu do školy rozhoduje ředitel školy na základě podkladů z odborného pracoviště a souhlasu rodiče.